

“Зовнішня політика України – 2010: незмінна мінливість пріоритетів”

- В зовнішній політиці України в 2010 році відбулось фактичне повернення до політики багатовекторності.
- За короткий час від завершення президентських виборів, країна відмовилась від євроатлантичної інтеграції.
- Україна продовжує підтверджувати свою відданість стратегічній меті української держави – європейській інтеграції. Хоча на цьому напрямку зовнішньополітичної діяльності суттєвих проривів, окрім вступу України до Енергетичного Співтовариства не відбулось.
- Якщо не на словах, то на ділі, Київ відмовився інвестувати свої зусилля у спроби досягти регіонального лідерства, спираючись зокрема на можливості співпраці у рамках ЦЕІ, ГУАМ та Співдружності демократичного вибору.
- Основні тенденції зовнішньої політики України в поточному році демонструють суттєві поступки України Росії, що призводить до звуження поля політичного маневру Києва.
- Стратегія України у сфері зовнішніх відносин і безпекової політики залишається все ще недостатньо визначеною й відсутні відкриті громадські та експертні дискусії щодо її вироблення.

Грудень 2010

ЗМІСТ

Вступ.....	2
Зовнішня політика України до 2010 року: наступництво без спадкоємності	2
Поворотний рік: звідки і куди.....	5
Східні акценти у політиці регіональної співпраці	8
Енергетична (не)безпека та міжнародна співпраця України у вирішенні її проблемних питань.....	11
Зовнішня та безпекова політика України: одностороння благодійність для привілейованих партнерів?.....	13
Висновки та прогнози	16
Таблиці.....	17

**Круглашов
Анатолій**

Миколайович

доктор
політичних наук,
професор,
директор
Інституту
європейської
інтеграції та
регіональних
досліджень
Чернівецького
національного
університету імені
Юрія Федьковича

ВСТУП

Зовнішня політика кожної держави пов'язана й визначається її політичною системою і правлячим режимом, пріоритетами внутрішнього розвитку, але не обмежується ними. Вона покликана максимально забезпечувати реалізацію інтересів країни на міжнародній арені, сприяти її утвердженню у міжнародному співтоваристві, гарантувати безпеку та створювати сприятливі умови для поступального розвитку держави та її громадян. Україна – не виняток. До того ж, будучи відносно молодою державою, вона все ще потребує особливої уваги до своєї зовнішньої політики, критичної перевірки цієї політики на відповідність очікуванням суспільства, ресурсам та потребам країни, сподіванням міжнародного співтовариства, врешті-решт, визначення ступеня її адекватності викликам сучасності.

2010 р., що добігає кінця, був особливо багатим на стрімкі зміни у внутрішній та зовнішній політиці України. Адже він позначений президентськими та місцевими виборами, переформатуванням політичних сил та керівного складу влади у центрі та на місцях, нарешті, несподіваною для багатьох зміною форми державного устрою після дивовижного повернення до Конституції 1996 р. Суттєвих змін зазнав і зовнішньополітичний курс України. Зокрема, Україна офіційно й на законодавчому рівні відмовилась від прагнення до членства в НАТО, вона знову повертається до, здавалось би, вже відкинутої політики багатовекторності не лише в риторичі очільників держави, а й у їх діяльності. Декларуючи збереження пріоритетності та стратегічної незмінності курсу країни на інтеграцію до ЄС, основна увага Президента, Кабінету Міністрів України, а також, меншим чином, і Верховної Ради після президентських виборів була спрямована на процес «нормалізації» взаємин із Росією. Саме на цьому напрямі відбулись найбільш динамічні, проте далеко не однозначні за своїм сприйняттям та потенціалом подальшого розгортання події у зовнішній політиці України.

Як член міжнародного співтовариства, що прагне до свого визнання, як його відповідальний та певною мірою впливовий (хоча б на регіональному рівні) гравець, Україна була й цього року залишається в полі підвищеної уваги з боку сусідніх країн і низки міжнародних організацій. Оцінка зовнішньополітичного курсу та кроків нової влади часом суттєво різниться між собою. Але поруч зі схвальними або підбадьорливими висловлюваннями на адресу офіційного Києва та його політики з боку партнерів України лунають застереження та критичні реакції на розвиток ситуації у державі, що також є важли-

вим чинником формування іміджу нової влади та країни. Ці тенденції ще формуються, вони не установлені й мінливі. До того ж одна дія Києва почасти суперечить іншій. Тим більше, ця ситуація актуалізує потребу узагальненого аналізу тенденцій зовнішньополітичної діяльності української держави після зміни влади у країні, висловлення аналітичних оцінок щодо наявності продуманої, цілісної стратегії нового керівництва країною у сфері зовнішніх справ, перевірки на відповідність їй дій Києва у міжнародній політиці.

Аналітична доповідь складається із кількох взаємопов'язаних частин. Спершу автори коротко розглядають стан і підсумовують основні проблеми зовнішньої політики України напередодні президентських виборів 2010 р. Далі висловлюють власні оцінки щодо основних дій Києва на міжнародній арені у цьому році, зокрема, зупиняються на змісті діалогу України зі своїми основними партнерами: ЄС, Росією та сусідніми державами Центрально-Східної Європи. Врешті-решт, досліджують кроки української держави в деяких пріоритетних сферах її зовнішньої політики та безпеки, насамперед, у галузі військово-політичної та енергетичної безпеки, співпраці з НАТО та іншими організаціями, місце та роль України в тих міжнародних структурах, що становлять для неї особливий інтерес та значення. На підставі здійсненого аналізу автори доповіді запропонують певні узагальнення щодо поточної ситуації та найбільш притаманних їй тенденцій, та висловлять припущення щодо можливих напрямів зміни зовнішньої політики Києва та їх наслідків у майбутньому.

Не претендуючи на завершеність, безпомилковість оцінок і висновків, автори доповіді сподіваються привернути увагу експертного середовища до ключових проблем української зовнішньої політики. З тим, щоби запросити до наукового обговорення таких питань: чи спирається зовнішня політика України на чітку і науково вивірену стратегію, які основні ризики постають перед нею і що необхідно робити, аби ці ризики не перетворились на загрози та невідворотні.

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ДО 2010 РОКУ: НАСТУПНИЦТВО БЕЗ СПАДКОЄМНОСТІ

Обрання В. Ющенка на посаду Президента України породило очікування на якісно нову внутрішню та зовнішню політику України. Обіцянки, які щедро виголошувались новим главою держави, можна звести до таких основних тез. Україна відмовляється від політики багатовекторності як такої, що дискредитувала себе в очах її громадян та світового співтовариства, вона буде

проводити політику європейської та євроатлантичної інтеграції з метою вступу до ЄС та НАТО, намагатиметься будувати свою зовнішню політику на демократичних, європейських цінностях та діятиме у міжнародних відносинах як відповідальний партнер. Вона встановлюватиме стратегічні, партнерські, а не інтеграційні відносини з Росією та іншими пострадянськими країнами-членами СНД. Київ прагнучиме відігравати важливу роль у регіоні Центрально-Східної Європи, зокрема, запобігаючи розв'язанню нових та активно сприяючи подоланню старих регіональних конфліктів (у першу чергу, Придністровського). Загалом зовнішня політика України стане чіткою, послідовною, несутеречливою, орієнтованою на економічні, безпекові та інші національно-державні інтереси, вона буде спрямована на утвердження авторитету України в світі, захист її громадян.

Передусім, спробуємо визначити, чи вдалось В. Ющенку досягти вагомих успіхів на двох пріоритетних напрямках його політики, а саме: у царині європейської та євроатлантичної інтеграції. По-перше, Києву вдалось отримати низку «сигналів» підтримки з боку Брюсселя. З-поміж них згадаємо символічне доповнення Плану дій Україна на 2005-2008 рр. низкою додаткових пунктів. Це і визнання України державою із ринковою економікою (грудень 2005 р.) за кілька років до її офіційного вступу в СОТ (травень 2008 р.), і початок перемовин про створення Зони вільної торгівлі та підписання замість Угоди про партнерство та співробітництво, яка втратила чинність навесні 2008 року, принципово нової Угоди з ЄС – Про Асоціацію. Ці та інші кроки Києва та Брюсселя назустріч один одному, поруч із, наприклад, підписанням Угоди про лібералізацію візового режиму, можна визнавати певними успіхами президентства В. Ющенка. Але таке визнання неможливо зробити без певних зауважень.

Якщо на початку свого президентства В. Ющенко заявляв про можливість невідкладного подання Україною Заявки про вступ до ЄС, то ближче до завершення своєї владної каденції йому не вдалось досягти навіть проміжних цілей на шляху до отримання статусу країни-кандидата на вступ до ЄС¹. Якщо в 2005 р. Україна внаслідок громадянських акцій протесту, що розпочалися після другого туру голосування на президентських виборах та мирного виходу із глибокої політичної кризи отримала суттєве зростання свого міжнародного престижу,

особливо в кранах ЄС, то наприкінці президентства ці набуті країною позиції були втрачені². До іміджу країни, яка постачає до Європи кримінальні елементи, проститутток, нелегальних мігрантів, котрою керують корумповані чиновники, додався ще й імідж держави, очільники якої щедро роздають, але не виконують обіцянок. Та й сама політична еліта України занурилась у чвари, а влада була неефективною та напівпаралізованою, зокрема, конфліктом поміж В. Ющенком та Ю. Тимошенко. Це – доволі сумний спадок, наслідки якого буде важко подолати навіть за умови відповідно спрямованих зусиль.

Перемовини з ЄС про створення Зони вільної торгівлі та зміст Угоди про Асоціацію також не були завершені, попри сподівання Президента В. Ющенка, що вони триватимуть рік – півтора. Втім вони тривають і дотепер³. Одностороннє відкриття кордонів України для громадян країн – членів ЄС та деяких інших розвинутих держав принесли нашій державі не лише певні іміджеві, а й фінансові вигоди, передусім, у сфері туризму та сервісу. Але ніяк не призвели до очікуваних зустрічних кроків з боку західних партнерів України. Надії на політичний сигнал про бажання ЄС побачити в своєму складі Україну, отримання якого очікувала вітчизняна дипломатія, не справдились. Подібну перспективу не підтвердила жодна керівна інституція ЄС, за винятком Європарламенту⁴. Таким чином, успіхи на євроінтеграційному шляху були. Проте вони принципово не змінили статус країни у взаєминах з ЄС і не посунули Україну у партнерстві з ним на такий щабель, який би незаперечно вирізняв її з-поміж інших країн пострадянського табору, або надавав помітні переваги громадянам України.

Ще складнішою та суперечливішою виявилась ситуація з євроатлантичною інтеграцією. Спершу відносини з НАТО характеризувалися оптимізмом та позитивною динамікою з обох сторін. Україна розпочала інтенсивний діалог щодо членства у НАТО, що засвідчило певні перспективи її вступу до цієї організації. Проте Бухарестський самміт НАТО (2-4

1 Чалий О. Переосмислити стратегічні підвалини зовнішньої політики України // Національна безпека і оборона. - 2010. - № 2 (113). - С. 20.

2 Україна на світовій арені: сучасний стан і перспективи // Національна безпека і оборона. - 2010. - № 2 (113). - С. 6.

3 Черговий раунд переговорів між Україною та ЄМС щодо створення зони вільної торгівлі // Євроінтеграційний поступ України. Інформаційний бюлетень з євроінтеграційних питань. Щомісячне електронне видання Бюро європейської інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України. - № 9 (жовтень) 2010 р. - С. 4.

4 Деменко О.Ф. Європейський Союз після Лісабонської Угоди // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. - Київ, 2010. - Випуск 19. - С. 399.

квітня 2008 р.) продемонстрував відсутність згоди в самому Альянсі щодо набуття Україною та Грузією членства у ньому в найближчі роки. Рішення самміту з цього питання виглядало радше абстрактною декларацією не стільки підтримки, скільки не заперечення можливості набуття Україною статусу члена НАТО у невизначеному майбутньому. На це рішення вплинуло багато чинників. І відсутність єдності між членами НАТО щодо політики Альянсу на пострадянському просторі, і зростаюча тоді опозиція тій зовнішній політиці США, яку проводила адміністрація Д. Буша-молодшого, і вміла дипломатична та пропагандистська гра Кремля. Нарешті, негативний вплив справили і суперечки між українською політичною елітою та невисока популярність НАТО серед громадян України. Звичайно, відтермінування планів щодо євроатлантичної інтеграції в останні роки президентства В. Ющенка не були рівноцінні провалу цього курсу та відмові від його реалізації, але суттєво полегшили можливість здійснити ці кроки вже для нової політичної команди. Ситуація, що склалася, засвідчила зростаючий розрив між зовнішньополітичними амбіціями глави держави та внутрішньополітичною підтримкою його курсу, також у суспільстві відчувалася невдоволеність його поведінкою як людини, в якій сподівались побачити і керівника країни, і лідера нації, а реальність демонструвала обмеженість його владних ресурсів у досягненні визначених цілей своєї діяльності.

Інший важливий напрям зовнішньополітичної діяльності України за часів президентства В. Ющенка визначався тим, що російський фактор був (і залишається) одним із найбільш важливих чинників української зовнішньої політики та має великий вплив на перебіг подій у внутрішній політиці. Загалом коло головних питань українсько-російських відносин за всю новітню історію двох держав є доволі незмінним. Звичайно, деякі з них частково вирішуються, переходячи при цьому на новий рівень, проте вони не знімаються з порядку денного. Українсько-російські відносини останнім часом розвивалися та у найближчому майбутньому будуть розвиватися під впливом як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників⁵. Зауважимо, що роль суб'єктивного фактора відіграє не тільки поведінка політичної та культурної еліти в обох країнах, а й конкретні дії та позиція керівників держав.

Підтвердженням останнього твердження стало, зокрема, звернення Президента РФ Д. Медведєва від 11 серпня 2009 р., в якому він зауважив, що

«Росія чекає зміни стосунків з Україною після майбутніх виборів». Він висловив невдоволення позицією України щодо Чорноморського флоту, розкритикував переговори Києва з Євросоюзом щодо реконструкції газотранспортної системи та поставок газу, негативно оцінив деякі тлумачення сучасної історії та мовної політики України⁶. Колишній Президент України В. Ющенко також не заперечував існуючих проблем у двосторонніх взаєминах. Так, виступаючи на Раді зовнішніх відносин у Нью-Йорку, він сказав, що не може пишатися станом українсько-російських відносин: «Я переконаний, сусіди повинні мати набагато кращі відносини і вміти розв'язувати навіть успадковані складні питання»⁷. Водночас він зауважив, що Україна має зрозумілий порядок денний її відносин із Росією. «Очевидно, прийде час, коли російська сторона знайде сили, мудрість і можливість вітати такі відносини»⁸, – сказав тодішній Президент. З його слів, Україна хотіла б розв'язати всі проблемні моменти, але не все залежить від неї. Серед проблемних моментів двосторонніх відносин В. Ющенко назвав питання демаркації кордонів, перебування на території України Чорноморського флоту, інтеграцію України до НАТО.

Не вплинуло на поліпшення взаємин між Україною та Росією затвердження Верховною Радою України 9 жовтня 2009 р. міністром закордонних справ України П. Порошенка, попри його заяву про те, що «відносини України й Росії мають стати менш емоційними, а більш прагматичними і рівноправними»⁹. Позицією російського керівництва із цього питання можна вважати висловлювання офіційного представника МЗС РФ А. Нестеренка, який 15 жовтня 2009 р. на брифінгу в Москві зазначив, що російське зовнішньополітичне відомство розраховує на повномасштабну співпрацю і спадкоємність у відносинах із П. Порошенком. Це досить нейтральна оцінка, висловлена у кращих традиціях російської дипломатії, яка свідчила про стриману позицію російської сторони щодо цього призначення. Водночас, директор Інституту політичних досліджень С. Марков у черговий раз висловив не

5 Перепелиця Г. Головне завдання сьогодні - зберегти зовнішньополітичний курс України // Національна безпека і оборона. - 2010. - № 2 (113). - С. 24-25.

6 Обращение к Президенту Украины Виктору Ющенко [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://archive.kremlin.ru/text/docs/2009/08/220743.shtml>.

7 Ющенко: у відносинах України та Росії пишатися нічим [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/1828449.html>.

8 Там само.

9 Порошенко розставив «акценти» у відносинах з Росією [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2009/10/13/103225.htm>.

нову тезу: «за президентства В. Ющенка якісні зміни у російсько-українських взаєминах неможливі, навіть якщо новий керівник МЗС України реально ставить перед собою таку мету»¹⁰. Загальний висновок С. Маркова зводиться до того, що «ніяке серйозне поліпшення взаємин неможливе, допоки при владі перебуває В. Ющенко, який щиро ненавидить Росію та все російське»¹¹. Отже, можна констатувати, що загострення взаємин між Україною та Російською Федерацією, передусім, пов'язувалось і персоналізувалося із діяльністю колишнього Президента України В. Ющенка, а тому наприкінці 2009 р. – на початку 2010 р. не було підстав сподіватися на якісну зміну взаємин між Російською Федерацією та Україною.

Таким чином, зі стратегічної точки зору певні успіхи та досягнення офіційного Києва можна визнати, по-перше, такими, що не в повній мірі відповідають заявленим цілям та основним очікуванням українського суспільства, насамперед тієї його частини, яка підтримала у 2004-2005 рр. обрання президентом України В. Ющенка. По-друге, динаміка відносин з основними партнерами України мала тенденцію до гальмування (у випадку з ЄС, НАТО та США), а з Росією – до загострення. Амбіції ж Києва щодо здобуття регіонального лідерства в альтернативних утвореннях або підконтрольних Москві регіональних структурах також не виправдались (ГУАМ, Співдружність демократичного вибору¹²). Отже, стратегічну лінію зовнішньої політики України у 2005 – на початку 2010 рр. не можна вважати успішно реалізованою, а тактику її втілення в життя – достатньо результативною.

ПОВОРОТНИЙ РІК: ЗВІДКИ І КУДИ

У ході своєї передвиборної кампанії кандидат на посаду Президента України В. Янукович неодноразово наголошував, що сподівань на поліпшення відносин з Росією за чинного президента В. Ющенка не могло бути: «На жаль, за нинішньої влади надій на нормалізацію і поліпшення відносин з Росією практично немає. Тому перше, що ми зробимо, прийшовши до влади, – відродимо нормальні, добросусідські, рівноправні і взаємовигідні відносини з нашим стратегічним партнером – Росією. Такі відносини, які відкриють

перспективи для обох держав»¹³. Ця позиція знайшла своє відображення у програмі кандидата на посаду Президента України В. Януковича, в якій він обіцяв, що «відновить дружні та взаємовигідні відносини з Російською Федерацією»¹⁴. Крім того, майбутній глава держави виступав за збереження позаблокового статусу України, а також обіцяв відновити дружні та взаємовигідні відносини з країнами СНД, забезпечити стратегічне партнерство із США, ЄС та країнами «великої двадцятки».

Разом із цим, ані сам В. Янукович, ані очолювана ним Партія регіонів не відмовлялись від стратегічної мети української держави – інтеграції до ЄС, хоча періодичні коментарі з цього питання свідчили про «прагматичні» очікування нового Президента України. Цю орієнтацію продемонстрував перший державний візит новобраного Президента, який він здійснив до Брюсселя для зустрічі з керівниками ЄС¹⁵. Хоча цей візит мав радше символічний зміст, але вже своєю символікою він підтверджував важливість діалогу нової влади із західними партнерами та Європейським Союзом. Водночас В. Янукович намагався переконати, що його команда зможе піти далі за попередників у розвитку відносин з ЄС та досягнення євроінтеграційного поступу України. За час, що минув від вступу В. Януковича на посаду Президента України, вдалось досягти певного прогресу. Найважливішим здобутком на цьому напрямі зовнішньої політики України можна вважати її вступ до Енергетичного Співтовариства¹⁶, який, щоправда, завершив зусилля попередньої команди. Це справді важливе досягнення України, яке відкриває нові можливості для економічного розвитку держави, дозволить увійти до інтегрованого енергетичного ринку Європи, допоможе національним суб'єктам грати за цивілізованими правилами.

Ротар
Наталія Юрївна
доктор політичних наук, професор кафедри політології та державного управління Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, заступник директора Інституту європейської інтеграції та регіональних досліджень Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

13 Янукович уже поддакивает Медведеву [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.unian.net/rus/news/news-330584.html>.

14 Передвиборна програма В.Януковича [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.president2010.info/ua/page/263>.

15 Віктор Янукович: Для України європейська інтеграція - ключовий пріоритет зовнішньої політики, а також стратегія здійснення системних соціально-економічних реформ // Євроінтеграційний поступ України. Інформаційний бюлетень з євроінтеграційних питань. Щомісячне електронне видання Бюро європейської інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України. - № 82 (березень) 2010 р. - С. 4.

16 Приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства // Євроінтеграційний поступ України. Інформаційний бюлетень з євроінтеграційних питань. Щомісячне електронне видання Бюро європейської інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України. - № 8 (вересень) 2010 р. - С. 6.

10 Порошенко не удастся добиться качественного изменения в российско-украинских отношениях [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.lentacom.ru/print/comments/11937.html>.

11 Там само.

12 Рассоха Л.С. Активізація ролі України у Спільноті Демократичного вибору: історико-політичний аспект // Стратегічні пріоритети. - 2008. - № 1 (6). - С. 168-172.

**Мельничук
Ігор
Миколайович**
кандидат
історичних наук,
доцент кафедри
політології та
державного
управління
Чернівецького
національного
університету імені
Юрія Федьковича

На інших стратегічних напрямках діалогу Україна – ЄС, схоже, досягти суттєвого поліпшення відносин наразі не вдалось. Хоча вищі посадові особи ЄС демонструють підкреслену й зацікавлену увагу до України, перемовини щодо Угоди про Асоціацію й створення Зони вільної торгівлі тривають дотепер. Попри оптимістичні нещодавні заяви окремих високопосадовців України, зокрема, глави Адміністрації Президента С. Льовочкіна про можливість підписання Угоди Про Асоціацію вже на щорічному саміті Україна – ЄС 22 листопада цього року¹⁷, цей оптимізм не поділяють брюссельські партнери Києва по перемовинам, називаючи терміни можливого підписання не раніше наступного року¹⁸. Так само непросто ведуться перемовини й щодо питання, яке справді турбує мільйони пересічних українців – запровадження безвізового режиму для громадян України для поїздок у країни ЄС. Українська сторона, коментуючи складність цього переговорного процесу, як правило, намагається перекласти відповідальність за відсутність його результату на європейських партнерів, що можна визнати справедливим лише частково. Вимоги Брюсселя щодо якості документів українських громадян, режиму реадмісії, стану кордонів України із сусідніми країнами СНД навряд чи варто вважати завищеними з точки зору завдань Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС, особливостей функціонування Шенгенської зони. Відповідно, успіхи перемовин у цій частині здебільшого залежать від певних дій та рішучості саме української влади¹⁹. Втім певне зволікання у перемовинах, почасти жорстка позиція ЄС у торговельно-економічних питаннях також можуть стати чинниками, що ускладнять їх успіх²⁰.

Атмосферу взаємин України з ЄС та й ПАРЄ починають затьмарювати сигнали щодо згортання демократичних свобод в Україні, котрі надходять як з боку вітчизняної опозиції, так і міжнародних організацій. На ці сигнали західноєвропейські партнери реагують з дедалі більшим занепо-

коєнням²¹. І хоча слухання та ухвалення Резолюції щодо стану демократії в Україні на сесії Європарламенту відклали на листопад 2010 р., очевидно, що українська сторона може отримати чималу критику щодо стану зі свободою слова та за деякими іншими індикаторами демократичного процесу²², зокрема, за наслідками жовтневих виборів до місцевих рад.

Після перемоги на президентських виборах В. Янукович зробив спробу перейти від зовнішньої політики, яка базувалася на партійних цінностях, до зовнішньої політики, що ґрунтується на національних інтересах. Тобто нова владна команда взяла курс (або принаймні його задекларувала) на прагматичну політику, зняття конфронтаційних моментів і створення або відновлення клімату довіри у відносинах із закордонними партнерами, повернення віри у дієздатність України.

Так, під час свого першого візиту до Росії 5 березня 2010 р. В. Янукович пообіцяв рішуче відійти від політики попереднього керівництва України щодо Росії. «Своє завдання я бачу в тому, щоб відносини України і Росії зробили крутий поворот у правильному напрямі. Нова влада в Україні змінить взаємини з Росією. Вони ніколи не повинні бути такими, якими вони були протягом останніх п'яти років»²³, – заявив Президент України.

За майже два роки відсутності прямих контактів на найвищому рівні між Україною і Росією накопичилася низка питань, головним з яких для України було питання ціни на російський газ. Проте саме його президенти передоручили вирішувати урядам. На зустрічі з прем'єр-міністром Росії В. Путіним Україні знову було запропоновано вступити до Митного союзу Росії, Білорусі і Казахстану. Ще під час виборчої кампанії В. Янукович говорив про бажаність такого вступу для України. Водночас, такий вступ не лише унеможливить подальшу європейську інтеграцію України, а й досягнення нею більш помірних цілей – створення повномасштабної Зони вільної торгівлі (ЗВТ) із ЄС. Тому наразі

17 Льовочкін С.: Угода про асоціацію Україна-ЄС може бути підписана 22 листопада // Дзеркало тижня. - 20 вересня 2010 року. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://news.dt.ua/news/33530>.

18 Коммер І. У Брюсселі вкрай здивовані заявою Льовочкіна // Deutsche Welle [Електронний ресурс]. - Режим доступу. - <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,6032846,00.html>.

19 Туз І. Костянтин Єлісєєв: Україна наближається до ЄС // Радіо Свобода. [Електронний ресурс]. - Режим доступу. - <http://www.radiosvoboda.org/content/article/1844861.html>.

20 Україна-ЄС: Безвізовий режим все ближче. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://news.liga.net/ukr/articles/NUA10141.html>.

21 Наприклад: The Financial Times вибор Києва - Евросоюз или Россия? // Подробности. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://podrobsnoti.ua/outeropinion/2010/10/28/726809.html>.

22 Європарламент переніс розгляд резолюції про ситуацію в Україні [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.rbc.ua/ukr/top/show/evroparlament-perenes-rassmotrenie-rezolyutsii-o-situatsii-21102010143300>.

23 Віктор Янукович: Можливості Росії та України дозволять обом державам створити той ефект синергії, що дасть їм змогу досягти нової якості економіки [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/16644.html>.

практичних кроків щодо входження до Митного союзу Україна не вживає. Не помітно також і суттєвого поживлення дипломатичної діяльності Києва щодо участі України в ЄЄП.

Загалом питання, котрі обговорювали президенти України і Росії, стосувалися широкого спектра співпраці, починаючи від гуманітарної сфери, в якій В. Янукович не лише повторював свої обіцянки щодо зміни статусу російської мови в Україні, а й почув у відповідь обіцянку свого колеги запровадити «один – два» цифрові телеканали, що здійснюватимуть мовлення українською в Росії. Обговорювали питання співпраці у сфері безпеки. Президент В. Янукович підтвердив у Москві, що Україна, на його думку, повинна залишатися позаблоковою державою, хоча і не виключив можливість вступу України до Північноатлантичного альянсу. «Україна, як європейська, позаблокова держава, будуватиме свої взаємини з НАТО згідно з національними інтересами України. І так буде завжди»²⁴, – зауважив він і ще раз пообіцяв розглянути можливість продовження перебування російського флоту в Севастополі.

З-поміж позитивних моментів сучасних українсько-російських відносин слід відзначити підписання у березні 2010 р. міністрами закордонних справ України і Росії К. Грищенком і С. Лавровим угоди про демаркацію кордону двох держав за підсумками засідання українсько-російської міждержавної комісії. Ця угода дозволила створити правові підстави для демаркації державного кордону між двома країнами. Вона передбачає створення спільної українсько-російської демаркаційної комісії для підготовки необхідної документації і позначення кордону на місцевості. Водночас, цей крок виглядає доволі запізним як для майже 20-річної історії співіснування двох держав. І він не розв'язує всього кола питань, пов'язаних з легалізацією та режимом функціонування державного кордону між Україною та Росією.

Наступним важливим кроком у розвитку взаємин між Україною та Російською Федерацією став візит російського Президента Д. Медведєва до Харкова та підписання 21 квітня 2010 р. двосторонньої угоди, яка вже 27 квітня 2010 р. була ратифікована парламентами та 28 квітня підписана Президентом. Д. Медведєв і В. Янукович домовилися продовжити термін перебування російської бази Чорноморсь-

кого флоту Російської Федерації в Севастополі на 25 років, починаючи з 2017 р., коли спливає термін дії нинішньої угоди, із правом її подовження на наступні п'ять років. Українська влада запевнила, що в обмін на продовження базування ЧФ РФ на своїй території Україна отримала найдешевший за ціною газ у Європі. Завдяки зниженню ціни влада пообіцяла «піднімати економіку». Однак ця «дешевизна», на думку більшості експертів, є ілюзорною, оскільки чинні контракти від 19 січня 2009 р. щодо купівлі-продажу природного газу в 2009-2019 рр. і щодо обсягів та умов транзиту газу територією України не змінилися. В угоді встановлено таку формулу знижки на ціну газу: при ціні 333 дол. і вище за 1000 кубометрів знижка становитиме 100 дол., а якщо ціна газу менша за 333 дол. – 30% від тієї ціни. Таким чином, тисяча кубометрів імпортованого газу тепер коштує близько 230 дол. Менше платять лише Білорусь та Молдова, підкреслюють українські урядовці. Вітчизняні експерти мають інший погляд на це питання. Наприклад, президент Міжнародного енергетичного клубу О. Тодійчук заперечує, що завдяки харківським угодам Україна отримала найдешевший газ у Європі. Адже контрактні умови залишаються обтяжливими для вітчизняних споживачів, Росія ж лише відмовляється від акцизних зборів на газ. «Базова ціна при визначенні формули ціни для України – 450 доларів. Тоді як для інших європейських країн вона становить 360, 380 і навіть 280. У разі зростання світових цін на нафту в Україні цифри збільшуватимуться значно швидше, ніж у країнах Європейського Союзу»²⁵, – застерігає О. Тодійчук. Він зауважує, що вже за кілька років наданої знижки у 100 дол. може виявитися замало і ціна знову стане найвищою в Європі. Більше того, ніщо не заважає Росії у будь-який момент повернути газове мито. Тоді українська промисловість, залежна від російських енергоносіїв, остаточно втратить конкурентоспроможність, якщо не буде проведено модернізації виробництва. Суттєву вигоду від здешевлення газу отримують, передусім, хімічна, гірнична, металургійна промисловості і енергетика. Заводи запрацюють, але вже за три-п'ять років вони будуть неконкурентоспроможними і навіть «пільгові ціни» на газ їх не врятують. Та й при знижених цінах на газ сьогодні власники, як свідчить практика, навряд чи стануть реконструювати застарілі виробництва. Однак, на думку експертів, було створено преце-

24 Україна як європейська, позаблокова держава будуватиме свої відносини з НАТО відповідно до своїх національних інтересів. І так буде завжди [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/16648.html>.

25 Експерти розвіюють міф про найдешевший у Європі газ для України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,5518387,00.html>.

дент: зниження ціни на газ закріплено в міждержавній угоді між Україною та РФ з питань перебування Чорноморського флоту РФ на території України і, відтак, пов'язано з виконанням Україною домовленостей щодо базування ЧФ щонайменше до 2042 р.

На наш погляд, значення цієї угоди виходить за рамки впливу зовнішньополітичних чинників та торкається глибинних почуттів й переживань українських громадян. Тому конче важливо оцінку цієї угоди подати в рамках аналітичності та неупередженості. Для цього доцільно за основу поставити концепцію асиметричних відносин, яка характерна для взаємин будь-яких держав із різницею у силових потенціалах. У цьому контексті можна погодитися із думкою українського політолога М. Капітоненка. Він вважає, що компроміс «флот в обмін на дешевий газ», який В. Янукович розглядає як вигідний для України, насправді таким не є. Більше того, цей компроміс, як і багато очевидних і простих рішень, призводить до стратегічної поразки. У довготерміновій перспективі він підриває всю систему важелів, за допомогою яких Україна могла б відстоювати свої інтереси у будь-яких можливих конфліктних ситуаціях за участі Росії. Помилковість цього рішення символічна: воно демонструє, які шляхи обрало українське керівництво для компенсації відносної перемовної слабкості країни²⁶.

Можна припустити, що укладення цих угод – це індикатор кардинального перегляду чинним керівництвом країни фундаментальних основ зовнішньої політики та політики безпеки. Керівництво України відмовляється від спроб гарантувати безпеку та національний розвиток шляхом вступу до міжнародних структур за участі США і країн Європейського Союзу, а саме в цьому полягав сенс євроатлантичної інтеграції. Нині ж офіційним Києвом ставку зроблено на російську парасольку безпеки, адже підписаний документ значно посилює вплив Російської Федерації в Україні. Водночас, у ситуації асиметрії двосторонніх відносин між Україною та Росією потрібно дотримуватися двох правил: 1) для слабого партнера слід уникати пов'язування переговорних тем із різних сфер; 2) у процесі взаємин бажано покладатися на багатосторонні механізми та режими врегулювання суперечливих питань, оскільки двосторонній формат спричинює максималізацію переваг

сильного партнера і звуження можливостей слабого захистити свої інтереси. Обидва ці правила не було враховано Києвом при укладенні харківських домовленостей. У ширшому контексті його підходів до відносин із Росією цей крок суттєво послаблює подальші переговорні позиції України з будь-якого суперечливого питання на ближчу і віддалену перспективу.

Отже, на нашу думку, український Президент віддає найцінніші свої переговорні козири – відмову від прагнення України до НАТО і згоду на продовження перебування Чорноморського флоту РФ у Севастополі – в обмін на ті переваги, які не компенсують Україні послаблення її геополітичних можливостей і звуження свободи зовнішньополітичного маневру. Переважання тактичного, а інколи й відверто корпоративного інтересу над стратегічними державними цілями й загальнонаціональними інтересами можна визначити як наразі домінуючу рису зовнішньополітичної поведінки нової владної команди України.

СХІДНІ АКЦЕНТИ У ПОЛІТИЦІ РЕГІОНАЛЬНОЇ СПІВПРАЦІ

Поруч із помітними змінами на макрорівні, викликають виправданий інтерес і нові тенденції розвитку зовнішньополітичної активності України у регіональному вимірі. Почнемо із розгляду діяльності держави у сфері транскордонної співпраці. Адже вона є одним із найбільш дієвих інструментів на шляху просування України до ЄС на регіональному рівні, зокрема, шляхом створення та активної участі територіальних громад прикордонних країн у євро регіонах. Співпраця у рамках євро регіонів здійснюється з метою об'єднання зусиль територій країн-партнерів в економічній сфері, у розбудові соціальної, інформаційної та виробничої інфраструктури. Територія України, що входить до складу євро регіонів, становить більш ніж 30% загальної площі країни (з 25 українських регіонів 19 – прикордонні), отже, співпраця впливає і на внутрішньополітичний розвиток всієї держави, і починається на добробуті та соціальному самопочутті її громадян. На території таких прикордонних областей, як Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Одеська, Сумська, Харківська, Чернівецька, Чернігівська, Автономна Республіка Крим, створено вісім євро регіонів – «Буг», «Верхній Прут», «Дніпро», «Карпатський», «Нижній Дунай», «Слобожанщина», асоціація «Чорноморський Євро регіон» та «Ярославна». Завершується робота зі створення євро регіону «Донбас», за участі територій Донецької та Луганської областей.

26 Капітоненко П. Харківські угоди: фатальна помилка президента [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/296956/>.

У 2010 р. відбулася очевидна зміна вектора діяльності української влади у сфері єврорегіональної співпраці. Якщо у попередній період єврорегіони, створені із залученням українських територій, розглядалися як певна сукупність, у середині якої їх пріоритетність центром не визначалися, то у 2010 р. складається інша ситуація. Зокрема, за результатами домовленостей, досягнутих 21 квітня 2010 р. під час робочого візиту Президента РФ в Україну, В. Янукович доручив Кабінету Міністрів України забезпечити проведення українсько-російського економічного форуму під патронатом президентів України і РФ, який мав пройти в Краснодарському краї (Росія) та в Донецькій області. Крім того, уряд повинен був внести пропозиції щодо реалізації проекту українсько-російської прикордонної та міжрегіональної співпраці та розробити з російською стороною план дій щодо їх реалізації. Президент України доручив уряду, спільно з російською стороною, в найкоротші терміни опрацювати питання проведення засідання постійно діючої ради «Співдружність регіонів» (Україна – РФ) на базі Одеської обласної державної адміністрації, а також додатково опрацювати з білоруською та російською сторонами питання проведення засідання ради керівників прикордонних регіонів України, Росії та Білорусі. Кабінету Міністрів України було доручено активізувати діяльність єврорегіонів «Дніпро», «Слобожанщина», «Ярославна» та завершити створення єврорегіону «Донбас», а також вивчити доцільність створення єврорегіону «Азов» у складі АР Крим, Донецької, Запорізької областей України, Краснодарського краю та Ростовської області РФ.

4 жовтня 2010 р. Президент України В. Янукович, послідовно дотримуючись свого зовнішньополітичного курсу, взяв участь у засіданні першого українсько-російського міжрегіонального економічного форуму, що відбувся у м. Геленджик (РФ). У вступній промові глава держави наголосив: «Ми сьогодні проводимо зустріч, яку намітили ще в Харкові. За цей час нам багато вдалося зробити, і ми не повинні зупинятися – маємо рухатися вперед. Я хотів би зараз конкретизувати окремі питання. Наприклад, я вважаю, що необхідно розширити формат взаємодії регіонів за рахунок більш активної участі в ній не тільки прикордонних, а й інших регіонів, які досягли високого рівня економічної співпраці чи взаємодії»²⁷. Під час роботи форуму прослідковувалася тенденція визначення пріоритетності розвитку єврорегіонів (ЄР), утворених на кордонах з РФ, зокрема, В. Янукович відзначив вдалу роботу 3 із 8 існуючих ЄР – «Дніпро» (Чернігівська, Брянська, Гомельська області), «Слобожанщина» (Харківська та Білгородська області), «Ярославна» (Сумська та Курська області) та вказав на завершення

створення ще двох – «Донбас» і «Азов». Президент Російської Федерації Д. Медведєв у відповідь зауважив, що головним є те, що «вдалося вивести російсько-українські відносини із депресивного стану» та наголосив на необхідності займатися мінімізацією спільних ризиків, котрі виникають у міжрегіональній співпраці по всій довжині спільного кордону: «Я маю на увазі і питання економічної безпеки, і проблеми екології, і збереження водних, біологічних ресурсів, захисту судноплавства тощо. І в цьому плані, безперечно, особливого значення набуває співпраця саме південних регіонів наших країн».

Теза Президента України про пріоритетний розвиток єврорегіонів «Дніпро», «Слобожанщина» та «Ярославна» на регіональному рівні одразу була взята до виконання урядом та місцевим адміністраціями. Окремі моменти у функціонуванні, наприклад єврорегіону «Ярославна», мали відверто політизоване забарвлення. Наприклад, 10 червня 2010 р. за підписами голови Курської обласної думи О. Кічігіна та голови Сумської обласної ради В. Токаря з'явилось звернення до Президента Російської Федерації Д. Медведєва та Президента України В. Януковича, в якому висловлювалася підтримка досягнутих харківських домовленостей 21 квітня 2010 р. та рішення російсько-української міждержавної комісії (Київ, 17 травня 2010 р.)²⁸. Звернення подібного характеру було направлено й до губернатора Курської області О. Михайлова та голови Сумської обласної державної адміністрації Ю. Чмиря²⁹.

Слід зауважити, що політика пріоритетного розвитку єврорегіонів із залученням територій України та РФ не означала повного виключення з предметного поля зовнішньої політики України функціонування та розвитку інших єврорегіонів за участі адміністративно-територіальних одиниць України. Проте зовнішньополітичні кроки у напрямі, протилежному спільному українсько-російському кордонові, здійснювалися не цілеспрямовано та не систематично, а здебільшого ситуативно. Так, зокрема, 7 жовтня 2010 р. віце-прем'єр-міністр

27 Глава держави взяв участь у засіданні Українсько-Російського міжрегіонального економічного форуму. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/18353.html>.

28 Звернення до Президента Російської Федерації Д.А. Медведєва та Президента України В. Ф. Януковича. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.oblrada.sumy.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=4350&Itemid=456.

29 Звернення до губернатора Курської області О.М. Михайлова і голови Сумської обласної державної адміністрації Ю.П. Чмиря. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.oblrada.sumy.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=4350&Itemid=456.

України В. Тихонов, відкриваючи у м. Трускавець (Львівська обл.) X Міжнародний економічний форум «Транскордонне співробітництво. Погляд у майбутнє», наголосив, що Україна проводить серйозну внутрішню роботу щодо підготовки української економіки до функціонування в рамках зони вільної торгівлі з ЄС: «Це сприятиме впровадженню інфраструктурних проектів у сфері транспорту, туризму та охорони навколишнього природного середовища, запровадженню інноваційної моделі розвитку регіонів, посиленню економічних зв'язків та бізнес-активності, наукового, освітнього, культурного та прикордонного обміну, виконанню соціальних проектів»³⁰. Результатом роботи цього річного Форуму стало створення окремих елементів платформи для посилення співпраці Україна – ЄС у рамках політики Східного партнерства. У рамках X Міжнародного економічного форуму відбувся форум регіонів «Регіональний вимір євроінтеграційних процесів», на якому відбулася презентація концепції «Карпатський Горизонт – 2013», присвячена розробці окремої операційної програми ЄС для регіону Карпат на фінансову перспективу 2014-2020 рр. Зазначену концепцію розробили українські експерти у співпраці з польськими та словацькими партнерами як результат виконання проекту «Карпатський Горизонт 2013 – обговорення перспектив операційної програми ЄС для регіону Карпат», що реалізується Асоціацією органів місцевого самоврядування «Єврорегіон Карпати – Україна» за фінансової підтримки Міжнародного фонду «Відродження». 8 грудня 2010 р. в Єврокомісії відбудеться відкрите слухання концепції «Карпатський Горизонт – 2013», під час якого планується прийняти рішення про можливість її реалізації, а отже, створення спеціального фінансового інструменту підтримки сталого розвитку Карпат³¹.

Функціонування єврорегіонів із залученням територій країн ЄС здійснювалося за чітко окресленими напрямками та раніше апробованими моделями. Найбільш конструктивно здійснювалася робота в межах єврорегіонів, які були утворені до 2002 р.

Окремим зовнішньополітичним кроком, спрямованим на утвердження України як регіонального ліде-

ра, можна вважати те, що 5 лютого 2010 р. лідер Придністров'я І. Смирнов прийняв Надзвичайного і Повноважного Посла України в Молдові С. Пирожкова та Надзвичайного і Повноважного Посла Угорщини в Молдові Дьордя Варгу. За ініціативи угорського дипломата сторони обговорили можливість участі в євро-регіоні «Дністер» північних районів Придністров'я – Каменського і Рибницького. Він зауважив, що Україна і Молдова звернулися до ЄС з проханням допомоги у створенні тут Єврорегіону: «Мета мого візиту – повідомити пану Смирнову про те, що ці дві країни планують запросити придністровські Каменський і Рибницький райони брати участь у ньому»³². Вже 24 лютого 2010 р. у молдовському місті Сороки вперше обговорили новий проект та перспективи створення нового євро-регіону «Дністер», до складу якого пропонується включити Вінницьку область України, Сороцький, Флорештський та Шолданештський райони Молдови, а також Кам'янський та Рибницький район Придністров'я. Єврорегіон «Дністер» дозволить створити сприятливі умови для зміцнення співпраці Молдови та України, зокрема територій Придністров'я, в сфері соціального, економічного та культурного розвитку за рахунок залучення європейських фондів. Крім того, успіх цього проекту може відіграти позитивну роль у врегулюванні придністровського конфлікту. Однак зауважимо, що самостійних ініціатив у подальших пошуках вирішення Придністровського конфлікту нова влада України не висувала.

Впорядкуванню й систематизації зовнішньополітичних пріоритетів у сфері єврорегіональної співпраці сприяє схвалення розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2010 р. «Концепції Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2011-2015 рр.», згідно з якою транскордонна співпраця офіційно визнана одним із інструментів прискорення процесів наближення рівня життя населення прикордонних територій до середньоевропейського, забезпечення вільного перетину товарів, осіб і капіталів через державний кордон. Така співпраця сприяє об'єднанню зусиль всіх суб'єктів задля розв'язання спільних проблем прикордонних регіонів, здійсненню євроінтеграційних заходів на регіональному рівні. Основним механізмом реалізації мети і завдань Концепції визнано створення комплексної системи розвитку транскордонної співпраці, з урахуванням якої здійснюватиметься фінансування проектів на всій території країни за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, міжна-

30 Віктор Тихонов: уряд приділяє значну увагу розвитку транскордонного співробітництва, вбачаючи в ньому ефективний механізм зближення України з ЄС. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=243709736&cat_id=243316861.

31 Про майбутнє Карпат дискутували в Трускавці та у Брюсселі. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.onews.com.ua/west/livschina/life/ukr/news/47683.html>
http://www.oblrada.sumy.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=4350&Itemid=456.

32 В еврорегион «Днестр» войдут северные районы Приднестровья. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://dniester.ru/content/v-evroregion-dnestr-voydut-severnye-rayony-pridnestrovyia>.

родної технічної допомоги та коштів суб'єктів транскордонної співпраці³³.

Слід визнати, що, попри певні успіхи в політиці євро-регіональної співпраці та існування доволі чітких позицій президентської влади щодо розвитку цієї сфери, на сьогодні можна визначити низку політичних факторів, які стримують розвиток транскордонної співпраці. Зокрема, відсутність гармонізованої системи нормативно-правових актів щодо повноважень органів влади з питань транскордонної співпраці та існування суперечностей у законодавстві сусідніх держав; відмінності між Україною та сусідніми державами в економічній самостійності регіонів та правовому регулюванні питань зовнішньоекономічних зв'язків; наявність обмежень щодо безвізового пересування громадян по території транскордонних регіонів; недостатні темпи будівництва та облаштування пунктів пропуску через державний кордон, що призводить до невідповідності їх пропускної спроможності потенційним можливостям транскордонної співпраці; неузгодженість на міждержавному рівні пріоритетів діяльності учасників євро регіонів, принципів і підходів до розвитку такої співпраці.

Ще одним напрямком зовнішньої політики держави в сфері регіональної співпраці є її участь у діяльності міжнародних організацій. Для України це, насамперед, участь у діяльності Центральноєвропейської ініціативи (ЦЕІ), ОЧЕС та ГУАМ. Зауважимо, що, на відміну від політики щодо співпраці у рамках євро регіонів, участь України в діяльності цих організацій не була визначена як пріоритет зовнішньополітичної діяльності держави. Функціонування національних представництв України в цих міжнародних організаціях здійснювалося за раніше визначеною технологічною процедурою та не було спрямовано на ствердження регіонального лідерства нашої держави чи реалізацію конкретних політичних інтересів. Це свідчить про відсутність визначеного інтересу нової владної команди до використання потенціалу співпраці у цих організаціях не лише на рівні реалізації тих чи інших політичних проектів, а й задля використання їх можливостей як діалогового майданчика з питань міждержавної співпраці та регіональної кооперації.

ЕНЕРГЕТИЧНА (НЕ)БЕЗПЕКА ТА МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ У ВИРІШЕННІ ЇЇ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ

Під час візиту Президента України В. Януковича до Москви, який відбувся 5 березня 2010 р., очіку-

валося, що центральною проблемою обговорення стане газ. Це, по суті, основа економічних обіцянок кандидата у Президенти В. Януковича. Водночас, питання ціни на російський газ на переговорах президентів Росії і України не обговорювалося. Причиною цього офіційно було визначено, що всі газові питання обговорюватимуться на міжурядовому рівні в рамках підготовки візиту Президента Д. Медведєва до Києва у першій половині 2010 р. 7 березня в ефірі телеканалу ICTV В. Янукович зазначив, що, як тільки Україна отримає новий уряд, будуть розпочаті перемовини з газових питань: «Під час цих переговорів ми визначимо шлях, яким підемо. І є розуміння того, що потрібно змінювати відносини, зокрема, у питаннях газопостачання». Подібні акценти розставив і Д. Медведєв.

Невдовзі відбувся візит української урядової делегації до Москви. Ключовим питанням переговорів прем'єр-міністра України М. Азарова зі своїм російським колегою В. Путіним стала можливість перегляду чинних газових контрактів. Українська сторона запропонувала Росії розпочати двосторонні відносини «з чистого аркуша», зважаючи на спільне завдання боротьби з кризовими явищами в економіці і потребу в економічній стабілізації. Утім така пропозиція Києва не зустріла ентузіазму з боку її російських партнерів. Зі слів прем'єра РФ В. Путіна, чинні газові контракти враховують інтереси як Росії, так і України: «Ми не вважаємо, що параметри цього контракту є несправедливими і невідгідними», оскільки Росія перейшла на поставки газу Україні за ринковими цінами і водночас сплачує ринкову ціну за транзит газу, і це справедливо. Пропозиції ж української сторони з перегляду чинних контрактів – лише бажання купити дешевше».

Під час зустрічі Президента України В. Януковича і Президента Російської Федерації Д. Медведєва, яка відбулася 21 квітня в Харкові, були підписані дві угоди, одна з яких має безпосереднє відношення до енергетичної безпеки України, друга – опосередковане. Згідно з новим газовим контрактом Україна отримала 30% знижку на газ (але не більш ніж 100 дол. за кубометр), скасування санкцій за недобір палива і додаткові 3 млрд кубометрів газу на рік. Також відповідно до підписаних домовленостей знижка на газ для України буде враховуватися як частина орендної плати РФ за базування кораблів російського ВМФ в Севастополі, а її розмір з 2017 р. буде збільшено на 3 млн дол. на рік – до 100 млн дол. Знижка буде поширюватися на 30 млрд кубометрів у поточному році і 40 млрд – у наступні, і почне діяти вже з квітня. Економічні та стратегічні складові цих домовленостей розглядалися вище.

33 Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2011-2015 роки» від 15 вересня 2010 р. № 1838-р.

Питання енергетичної безпеки були в центрі уваги офіційного візиту до України Президента Російської Федерації Д. Медведєва (17-18 травня ц.р.). Під головуванням президентів України та Росії відбулося третє засідання українсько-російської міждержавної комісії. Найвищим пріоритетом роботи комісії Президент РФ назвав «усебічний розвиток відносин між двома державами». «Пріоритети мають бути «підверстані» під наші поточні економічні завдання. А їх два і для Росії, і для України. Це – подолання наслідків глобальної фінансової кризи та модернізація національних економік», – підкреслив Д. Медведєв. Після завершення третього засідання українсько-російської міждержавної комісії під головуванням Президента України В. Януковича і Президента Російської Федерації Д. Медведєва відбулася церемонія підписання низки двосторонніх документів. Зокрема, глави держав ухвалили Підсумковий протокол третього засідання українсько-російської міждержавної комісії. Президенти також підписали спільні заяви: щодо вдосконалення системи європейської безпеки, щодо врегулювання придністровської проблеми та з питань безпеки в Чорноморському регіоні³⁴.

Під час робочого візиту прем'єр-міністра України М. Азарова до Москви (28 червня ц.р.) відбулася робоча зустріч української та російської делегацій під керівництвом прем'єр-міністра України М. Азарова та голови уряду Російської Федерації В. Путіна. У ході зустрічі українська та російська делегації розглянули широкий спектр питань економічної співпраці, зокрема, в енергетичній та авіакосмічній галузях, аграрному секторі. «У нас практично немає принципових розходжень. Навіть у тих питаннях, де є різні позиції, різні підходи, принципових перешкод щодо прискорення економічної співпраці немає – вона носить стратегічний характер і динамічно розвивається, що робить наші зустрічі з Володимиром Володимировичем доволі частими», – зазначив прем'єр-міністр України. Також він повідомив, що за результатами перемовин і українській, і російській стороні дані доручення пришвидшити підготовку певних угод, донести позицію керівництва урядів, аби інтенсифікувати перемовинний процес на рівні міністерств та відомств. Своєю чергою, В. Путін нагадав, що підписано угоду про постачання російського ядерного палива на українські атомні станції та про добудову Хмельницької АЕС. Також, зі слів голови уряду РФ, під час перемовин особливу увагу сторони приділили обговоренню шляхів співпраці в авіаційній та космічній

галузях. Об'єднання українських і російських підприємств на взаємовигідній коопераційній основі В. Путін вважає безальтернативним, оскільки «у світі зараз панують транснаціональні корпорації, і поодиночі на цей ринок ніхто не проб'ється». М. Азаров також підкреслив важливість співпраці в галузі високих технологій: «Окремо ми нікому не потрібні, і ділитися високими технологіями з нами ніхто не збирається. Тож пошуки форм об'єднання українського та російського потенціалів – це наша перспектива». За результатами перемовин глави урядів України і Росії відзначили абсолютний рівень взаєморозуміння, взаємовигідний та інтенсивний розвиток відносин між країнами, а також підкреслили, що докладуть усіх зусиль для того, щоб співпраця і в подальшому базувалася на національних інтересах обох держав³⁵.

З позицій обережного оптимізму можна припустити, що окремі пропозиції Росії для України щодо тіснішої енергетичної співпраці можуть виявитися вигідними для всіх зацікавлених сторін, зокрема і Європи, але за умови справді обережного підходу до об'єднаних ініціатив. Однак штучне, адміністративно-політичне пришвидшення темпів та поглиблення українсько-російського економічного зближення слід оцінювати критично. Уникаючи поширених оціночних висловів – економічна експансія, захоплення, встановлення контролю, що широко використовуються оглядачами ЗМІ та експертами, зауважимо, що київський візит Д. Медведєва є завершенням процесу набуття Росією контролю над окремими українськими політиками та енергетичним сектором країни. Найбільше занепокоєння викликає прагнення Росії об'єднати російський «Газпром» із українським «Нафтогазом», що здатне забезпечити монопольний контроль Кремля над транзитом газу в Центральну і Західну Європу, а також контроль української атомної промисловості.

Щодо інших важливих кроків із розвитку двосторонньої співпраці України у сфері енергетичної безпеки, то слід наголосити на підписанні «Угоди між Державним комітетом ядерного регулювання України та Шведським органом з радіаційної безпеки про співробітництво в галузі ядерної безпеки та радіаційного захисту» (14 січня 2010 р.). За цією угодою сферами співпраці є ядерна безпека, захищеність ядерних установок, ядерних матеріалів та інших джерел іонізуючого випромінювання і радіаційного захисту, включаючи поводження з

34 Офіційне інтернет-представництво Президента України (17.05.2010). [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.president.gov.ua>.

35 Урядовий портал (28/06/2010). [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>.

радіоактивними відходами та відпрацьованим ядерним паливом, безпека джерел іонізуючого випромінювання, перевезення радіоактивних матеріалів та видобуток уранових руд; нерозповсюдження ядерної зброї, включаючи облік і контроль ядерних матеріалів, безпека перевезень, фізичний захист та протидія незаконному обігу ядерних та інших радіоактивних матеріалів і джерел іонізуючого випромінювання; регулюючі процедури та методи оцінки безпеки та ліцензування діяльності на етапах життєвого циклу ядерних установок; радіаційна безпека та регулювання радіаційного захисту в сфері використання джерел іонізуючого випромінювання в медицині, промисловості та наукових дослідженнях, а також поводження з радіоактивними відходами, що утворюються в результаті використання таких джерел; аварійна готовність та кризове реагування³⁶.

Проте у сфері ядерної безпеки найбільш динамічно розвивається двостороння співпраця між Україною та РФ, яка має суперечливий характер. Після квітневих перемовин на вищому рівні між Росією та Україною відбулося підписання довгострокового контракту між російським «ТВЕЛ» та НАЕК «Енергоатом» на поставку ядерного палива для українських АЕС з 2011 р., укладення договору між Кабінетом Міністрів України і урядом РФ про добудову двох блоків Хмельницької АЕС. Деталі підписаного контракту між «ТВЕЛ» і «Енергоатомом» зберігаються в таємниці, а його основні параметри – терміни, обсяги поставок, вартість і формулу ціни сторони не коментують, зважаючи на домовленість про конфіденційність. За неофіційною інформацією, контракт з ТВЕЛ був укладений на весь термін експлуатації українських АЕС, тобто більш ніж на 25 років. Крім того, Росія надала Україні 30% знижку на паливо, що означає економію до 1 млрд дол. Паралельно прем'єр-міністр Росії В. Путін запропонував Україні спільно з Росією створити атомний холдинг, однак, це питання залишається відкритим. Таким чином, РФ, займаючи монопольне становище постачальника вуглеводного палива до України, утверджується і на перспективу як монопольний постачальник ядерного палива на всі українські атомні електростанції (15 блоків), включаючи і третій блок Південноукраїнської АЕС. Під своє паливо Росія погодилася надати кредит у 5-6 млрд дол. для добудови третього та четвертого енергоблоків Хмельницької атомної електростанції. Ці кроки навряд чи можна вважати диверсифікацією енерго-

постачання, яка є однією з підвалин зміцнення економічного суверенітету держави. Вони спричиняють політичні наслідки навіть не у вигляді консервації, а й посилення односторонньої залежності енергетичного ринку України від волі та запитів російських постачальників.

На тлі окреслених тенденцій енергетичної безпеки та співпраці в цій галузі для України важливим є уникнення асиметрії у відносинах як з країнами ЄС, так і з Російською Федерацією та формування політичного інструментарію подолання диспропорцій у відносинах Україна – ЄС та Україна – РФ, які з'явилися з підписанням газових домовленостей. Підписані угоди, хоча й дають змогу Україні утримувати (тимчасово) найважливіший у цій сфері власний стратегічний ресурс – газотранспортну систему, проте, суттєво знижують можливість контрзаходів, спрямованих на дотримання принципів енергетичної безпеки нашої держави.

ЗОВНІШНЯ ТА БЕЗПЕКОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: ОДНОСТОРОННЯ БЛАГОДІЙНІСТЬ ДЛЯ ПРИВІЛЕЙОВАНИХ ПАРТНЕРІВ?

Водночас, з описаними заходами щодо зміцнення енергетичної безпеки України нова влада вдавалась і до пошуку інших форматів гарантування військово-політичної безпеки України. Одним із найважливіших кроків України, який має зовнішньополітичне значення, є ухвалення постанови Верховної Ради України «Про Заяву Верховної Ради України про надання Україні реальних гарантій безпеки»³⁷. Цією постановою парламенту Кабінету Міністрів України доручалося забезпечити підготовку міжнародно-правового документа, спрямованого на розвиток положень Будапештського меморандуму і створення реальних міжнародно-правових гарантій національної безпеки без'ядерної України, здійснити необхідні кроки і процедурні формальності щодо його розгляду і підписання провідними ядерними державами світу – Російською Федерацією, Сполученим Королівством Великої Британії та Північної Ірландії, Сполученими Штатами Америки, Китайською Народною Республікою та Французькою Республікою. Постановою схвалювалася Заява Верховної Ради України про надання Україні реальних гарантій безпеки від 6 липня 2010 р. У документі наголошується, що за час, який минув після підписання Будапештського меморандуму, збільшення держав, які де-факто володіють ядерною зброєю, загальний розвиток подій у світі, що засвідчує негативні тенденції у сфері безпеки, поява загроз безпеці і у глобальному вимірі, і для окремих держав, насамперед без'ядерних, зокрема тих, які взяли на себе зобов'язання нерозповсюдження ядерної зброї, викликає серйозне занепокоєння. Отже, посилення режиму нерозпов-

36 Угода між Державним комітетом ядерного регулювання України та Шведським органом з радіаційної безпеки про співробітництво в галузі ядерної безпеки та радіаційного захисту // Офіційний вісник України. - 2010. - 29 березня. - № 20. - С. 317. - Ст. 866.

судження ядерної, а також інших видів зброї масового знищення стало нагальною необхідністю. Тому Верховна Рада України вважає, що нинішня міжнародна обстановка і тенденції її розвитку вимагають еволюції ідеології, закладеної в Будапештському меморандумі, та її оновленого втілення шляхом прийняття окремого документа міжнародно-правового характеру, який містив би інструментарій, що гарантуватиме надійну відповідь на сучасні виклики національній безпеці України. Ініціатором розробки такого документа готова виступити Україна як держава, що добровільно відмовилася від ядерної зброї.

Реакція на ці очікування та розрахунки України наразі невідома. Але вона, на нашу думку, навряд чи спроможна виправдати очікування української сторони, хоча б унаслідок існування вагомих розбіжностей у сфері зовнішньої та безпекової політики між тими державами, які Київ закликає виступити дієвими гарантами безпеки «позаблокової» України.

У сфері зовнішньої та безпекової політики нової влади головним, але не несподіваним кроком, стала відмова Києва від інтеграції України до НАТО. Цей крок мав продемонструвати як виборцям нового Президента, так і його пріоритетним зовнішньополітичним партнерам, послідовність В. Януковича у виконанні власних передвиборчих обіцянок. Так, у його офіційній програмі «Україна для людей!» (пункт 7. Зовнішня політика: відкритість і добросусідство) проголошується, що В. Янукович виступає за позаблоковий статус України, відновлення дружніх зв'язків з Російською Федерацією та країнами СНД, а також за забезпечення партнерства зі США, ЄС та країнами «Великої двадцятки»³⁷. Таким чином, незважаючи на заяви про партнерство із західними державами та офіційні декларації В. Януковича про стратегічний європейський курс України, у реальному житті ще більш пріоритетними для нього та його команди виявляються стосунки з Росією. Такі пріоритети та відповідні рішення нової української влади повернули Україну у безпосередню сферу геополітичного впливу, якщо ще не домінування РФ.

Запропонований Президентом України і прийнятий Верховною Радою Закон про засади внутрішньої та зовнішньої політики України (на зміну Закону від 1993 р.) фіксує припинення інтеграції України до

НАТО. Закон юридично закріплює бачення В. Януковича щодо цього напряму зовнішньої політики України та її подальшої перспективи на міжнародній арені. Так, зокрема, у документі йдеться про «дотримання Україною політики позаблоковості, що означає неучасть України у військово-політичних союзах, пріоритетність участі у вдосконаленні та розвитку європейської системи колективної безпеки, продовження конструктивного партнерства з Організацією Північноатлантичного договору та іншими військово-політичними блоками з усіх питань, що становлять взаємний інтерес»³⁸.

Однак, попри політично виголошені та юридично закріплені кроки Києва, партнерство з Україною не зміниться, запевняють у НАТО, а позаблоковий статус на співпрацю жодним чином не вплине. Навпаки, сторони прагнуть поглибити відносини, наголошують у штаб-квартирі Північноатлантичного Альянсу в Брюсселі. Обіцянка, що Україна та Грузія стануть членами НАТО, проголошена на самміті в Бухаресті, залишається в силі, запевнив речник Альянсу Дж. Апатурай на зустрічі з українськими регіональними журналістами у штаб-квартирі НАТО⁴⁰. Щоправда, якщо раніше у Брюсселі відмовлялися назвати точну дату цього майбутнього членства, то тепер і офіційний Київ зняв це питання з порядку денного. Зокрема, А. Меркель на спільній прес-конференції з президентом України В. Януковичем констатувала, що «питання членства (України) в НАТО не стоїть зараз на порядку денному»⁴¹. Проте співпраця від цього не постраждає, наголошує Дж. Апатурай: «...До речі, Альянс має дуже добрі відносини зі Швецією, яка не є членом НАТО, і яка зараз присутня в Афганістані. Отже, немає суперечностей між змістовною практичною співпрацею з НАТО і позаблоковим статусом»⁴², – підкреслив речник Альянсу.

Слід наголосити, що «позаблоковий статус» України в такому виконанні є юридично нечітким та політично застарілим визначенням безпекового статусу держави для епохи після завершення «холодної війни». Тому

37 «Про Заяву Верховної Ради України про надання Україні реальних гарантій безпеки». Постанова Верховної Ради України від 6 липня 2010 року № 2431-VI // Відомості Верховної Ради України. - 2010. - № 39. - Ст. 519.

38 Передвиборна програма В. Януковича [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.president2010.info/ua/page/263>.

39 Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/12069.html>.

40 «Позаблоковий статус» України не віддаляє її від НАТО?» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/2101974.html?page=1&x=1>.

41 Питання вступу України в НАТО не є актуальним [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.newsmarket.com.ua/2010/08/1006524>.

42 «Позаблоковий статус» України не віддаляє її від НАТО?» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/2101974.html?page=1&x=1>.

наголосимо на різниці між нейтральними країнами, яких у Європі чимало, та позаблоковими країнами, яких на сьогодні налічується лише одна – Україна. Відповідно до класичного визначення нейтралітет – це юридичний і політичний статус держави, яка зобов'язується не брати участі у війні між іншими державами, відмовляється від військової допомоги конфліктуючим сторонам, а у мирний час відмовляється від участі у військових блоках. Статут ООН визначає нейтралітет як один із інститутів міжнародного права, побудований на визнанні прав нейтральної держави на: територіальну недоторканість і цілісність держави; власні збройні сили; отримання економічної допомоги від інших держав, якщо це не порушує її нейтралітету. Водночас, позаблоковість – зовнішньополітичний курс країни, відповідно до якого вона оголошує політику неприєднання до військових блоків чи альянсів. Як правило, позаблоковий статус країни визначають самостійно, без будь-яких гарантій чи міжнародних підтверджень з боку інших держав, цим цей статус переважно і відрізняється від нейтралітету. Нейтральні країни витрачають понад 4% свого ВВП на військові потреби, оскільки заради вирішення проблем власної безпеки вони змушені покладатися лише на себе⁴³. Україна витрачає лише 1% свого ВВП на військові потреби, і про жодне збільшення цієї частки вчетверо не йдеться. Отже, однобічно проголошена «нейтральність» у формі «позаблоковості» України наразі не забезпечена її власною спроможністю захистити свій суверенітет. Зауважимо, що концепт «позаблокового статусу» має досить обмежену підтримку серед представників української еліти та експертів. Зокрема, серед його противників – голова Верховної Ради України В. Литвин.

На нашу думку, заяву про позаблоковий статус можна розцінити й як намір догодити Кремлю, який надто дратували й непокоїли натовські амбіції України. Розширення НАТО та можливу експансію Альянсу на схід у своїй військовій доктрині Російська Федерація називає найбільшою зовнішньою загрозою для країни. Натомість РФ, яка намагається відновити свій вплив на Україну, як і на решту країн СНД, активно створює й просуває інший військовий союз – Організацію договору про колективну безпеку (ОДКБ), що проголошує, насамперед, боротьбу з наркотрафіком та незаконною міграцією. Членами ОДКБ, окрім Росії, є Вірменія, Білорусь, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан та Узбекистан. Організація не має вимог щодо членства, і теоретично Україна могла б до неї приєднатися. Однак позаблоковий статус закриває двері і до такого союзу.

Отже, модель позаблоковості та нейтралітету, як правило, корелюється із економічною потужністю, безпековим контекстом та інтересами держави у певному регіоні. Тобто безпосередньо актуальні загрози безпеці держави та національні інтереси повинні визначати зміст оптимальної зовнішньополітичної моделі. Водно-

час, без публічної розробки основ національної безпеки політика позаблоковості України не зможе отримати свого належного змісту, а наша держава – власного погляду на ситуацію з безпекою у своєму регіоні. Нині в країні влада не ініціює ані фахової, ані публічної дискусії з цього кола питань і тяжіє до прийняття важливих рішень у максимально закритому, кулуарному режимі, з мінімальною кількістю суб'єктів процесу їх обговорення та ухвалення.

ВИСНОВКИ ТА ПРОГНОЗИ

У 2010 р. зовнішня політика України позначена низкою змін та проявом нових тенденцій свого розвитку.

По-перше, відбувся перехід від раніше ствердженої В. Ющенком моделі одновекторної політики, заснованої на цілях та цінностях євроатлантичної та європейської інтеграції до політики багатовекторності. Але таку зміну немає підстав вважати поверненням до «політики багатовекторності» за часів президентства Л. Кучми. Вона є радше суттєвим поворотом зусиль вітчизняної зовнішньої політики та зовнішньоекономічної діяльності у бік розвитку пріоритетних, особливих відносин переважно з одним партнером – Російською Федерацією (цей поворот помітний і за матеріалами, які підсумовані у табл. 1).

По-друге, у сфері військової безпеки та співпраці Україна не лише де-факто, а й де-юре відмовилась від свого стратегічного курсу на євроатлантичну інтеграцію, визначеного Києвом ще у 1993 р. Він був замінений проголошенням позаблокової політики України, яка, в сучасних умовах, є певним анахронізмом епохи «холодної війни» і не несе за собою переваг та гарантій безпеки, що мають визнані міжнародним співтовариством нейтральні країни. Такий вибір змушує ставити питання як про ступінь самостійності Києва у виборі курсу безпеки країни, так і про військово-політичну спроможність забезпечити власний суверенітет.

По-третє, попри ці радикальні зміни, офіційний Київ продовжує стверджувати про свою відданість стратегічній меті держави – курсу на повноцінну європейську інтеграцію. Цей курс підтверджується низкою дипломатичних кроків Президента В. Януковича та відповідною активністю МЗС України. Однак на цьому напрямі цьогогоріч, окрім завершення раніше розпочатої процедури вступу в Європейське енергетичне співтовариство, суттєвих здобутків офіційному Києву досягти не вдалось. Окрім негативних чинників внутрішнього розвитку само-го ЄС, гальмівними чинниками здобуття нових успіхів

43 Кузьо Т. Одновекторна проросійська зовнішня політика України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.politdumka.kiev.ua/analytics/political-journalism/407-2010-08-10-19-10-21.html>.

України в євроінтеграційній політиці будуть внутрішньо-політичні аспекти розвитку демократії та забезпечення прав і свобод громадян України.

По-четверте, одним із рушіїв зовнішньополітичного курсу України став його явний і системний ревізійонізм щодо зовнішньої політики президента В. Ющенка, а почасти й Л. Кучми. Це особливо помітно як у сфері євроатлантичної інтеграції, так і в участі України в регіональній співпраці. Започатковані ще Л. Кучмою, а потім і В. Ющенком формати участі України в регіональних організаціях (ЦЕІ, ГУАМ, СДВ) мінімалізовані до формально-процедурних питань присутності в них України. Відсутні будь-які помітні ініціативи нової влади як стосовно розвитку цих організацій, так і участі в них України, що цілком симптоматично. Водночас, вектор євро-регіональної та транскордонної співпраці повернувся у бік Російської Федерації та меншим чином Республіки Білорусь. На це впливають не лише декларовані економічні та соціальні інтереси України та її прикордонних територій, а й політичні та ідеологічні симпатії між керівниками цих країн (див. табл. 2).

Таким чином, при достатній окресленості пріоритетів зовнішньої політики Києва, зростанні її передбачуваності й послідовності, при новій владній команді зберігається й певна спадковість із попередніми традиціями вітчизняної зовнішньої політики, а ризики й загрози, які успадковані новою владою, на окремих напрямках навіть мають тенденцію до зростання. Так, похвальна відданість Президента України В. Януковича своїм виборчим гаслам у цій царині не дорівнює створенню цілісної, несуперечливої та ефективної стратегії зовнішньої політики України. Чимало зовнішньополітичних кроків та дій Києва позначені певною декларативністю, кроки щодо зближення із Сходом і Заходом зберігають потенційну загрозу непорозуміння, щонайменше з одним зі стратегічних партнерів України. Рішення у сфері зовнішньої політики переважно продиктовані поточною політичною та соціально-економічною кон'юнктурою, але, попри це, приймаються на тривалий період. Групові, корпоративні та партійні інтереси у питанні формування та проведення зовнішньополітичного курсу почасти суперечать загальнонаціональним, стратегічним державним інтересам, що неминує про-вокує напругу в українському суспільстві та викликає недовіру із боку закордонних партнерів.

Зміна пріоритетів України можлива й в майбутньому, вона не завершена й залежна як від внутрішньої консолідованості владної команди, так і від суб'єктивного балансу привабливості очікуваних нею «зустрічних пропозицій» від ключових партнерів України.

Таблиця 1. Зовнішньополітичні візити вищих посадових осіб України у 2010 році

Візити до					
Структур Європейського Союзу	Країн – членів Європейського Союзу	Інших європейських країн	США та Канади	Пострадянських країн	Інших країн
Президента України					
1. Вересень	1. Франція (жовтень)		1. США (вересень)	1. Росія (жовтень)	1. КНР (вересень)
2. Квітень	2. Литва (жовтень)		2. США (квітень)	2. Росія (вересень)	2. Гонконг (вересень)
3. Березень	3. Німеччина (серпень)			3. Росія (травень)	3. Туреччина
	4. Греція (червень)			4. Білорусь (квітень)	(червень)
	5. Франція (квітень)			5. Казахстан (квітень)	
				6. Росія (квітень)	
				7. Росія (березень)	
Прем'єр-міністра України					
1. Жовтень	1. Фінляндія (жовтень)			1. Росія (червень)	
2. Червень	2. Естонія (жовтень)			2. Росія (травень)	
	3. Польща (вересень)			3. Росія (квітень)	
				4. Росія (квітень)	
				5. Росія (квітень)	
				6. Росія (березень)	
Міністра закордонних справ України					
1. Жовтень	1. ФРН (жовтень)	1. Ліхтенштейн	1. США (травень)	1. Азербайджан	1. Ліван (жовтень)
2. Травень	2. Великобританія	(липень)	2. Канада	(липень)	2. Туніс (вересень,
3. Березень	(вересень)	2. Ісландія	(травень, в рамках візиту до США)	2. Туркменістан	зустріч у рамках ООН)
	3. Австрія (серпень)	(червень)		3. Росія (березень)	3. Єгипет (вересень,
	4. Литва (червень)			4. Росія (березень)	зустріч у рамках ООН)
	5. Італія (червень)				4. Сенегал
	6. Іспанія (травень, у рамках візиту до США)				(вересень, зустріч у рамках ООН)
	7. Угорщина				5. Ізраїль (липень)
	(березень)				6. Австралія
	8. ФРН (лютий)				(травень, зустріч у рамках ООН)
	9. Іспанія (січень)				7. Султанат Оман
					(лютий)
					8. Катар (лютий)

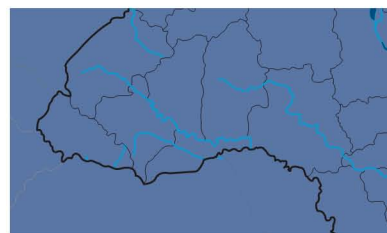
Таблиця 2. Контент-аналіз зовнішньополітичної діяльності вищих посадових осіб України у 2010 році

Офіційні висловлювання щодо відносин зі

Структурами Європейського Союзу			Країнами – Європейського Союзу			Іншими європейськими країнами			США та Канадою			Пострадянськими країнами			Іншими країнами		
Президента України																	
*1	**	***	*	**	***	*	**	***	*	**	***	*2	**	***	*	**	***
18	12	-	31	24	-	6	2	-	27	14	-	49	32	-	15	3	-
Прем'єр-міністра України																	
*	**	***	*	**	***	*	**	***	*	**	***	*	**	***	*	**	***
16	7	2	14	5	-	5	2	-	20	12	-	52	25	-	7	2	-
Міністра закордонних справ України																	
*	**	***	*	**	***	*	**	***	*	**	***	*	**	***	*	**	***
29	14	-	58	31	-	17	3	-	34	22	-	69	52	-	73	46	-

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

Автори:

Круглашов Анатолій Миколайович – доктор політичних наук, професор, директор Інституту європейської інтеграції та регіональних досліджень Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Ротар Наталія Юріївна – доктор політичних наук, професор кафедри політології та державного управління Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, заступник директора Інституту європейської інтеграції та регіональних досліджень Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Мельничук Ігор Миколайович – кандидат історичних наук, доцент кафедри політології та державного управління Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Фонд ім. Фрідріха Еберта
Представництво в Україні

вул. Пушкінська, 34,
01004, Київ,
Україна
тел.: 044-234-00-38
факс: 044-451-40-31
mail@fes.kiev.ua
www.fes.kiev.ua

**Всі тексти доступні за
веб-адресою:**
www.fes.kiev.ua

Погляди, висловлені в даній публікації, не обов'язково відображають погляди Фонду ім. Фрідріха Еберта або організації, де працює автор.